

Neoliberalne rabe in zlorabe družbenega spola

CORNWALL, ANDREA, FRANK G. KARIORIS IN NANCY LINDISFARNE (UR.) (2016): *Masculinities under Neoliberalism*. London: Zed Books.

Zbornik *Masculinities under Neoliberalism* lahko razumemo tudi kot nadaljevanje zelo uspešnega in na področju etnografije spolov zdaj že temeljnega dela *Dislocating Masculinity*, ki sta ga daljnega leta 1994 uredili Andrea Cornwall in Nancy Lindisfarne in ki je letos (2017) doživelo drugo izdajo pri založbi Routledge. Zbornik *Dislocating Masculinity* je skozi poglobljene in raznolike medkulturne študije primerov prinašal eno prvih feminističnih, antropoloških in etnografskih analiz družbenih pomenov, konstrukcij in praks kategorije moških in moškosti, kar je bilo pred tem, in še vedno v veliki meri ostaja, predvsem sociološko početje.

Avtorice in avtorji zbornika *Dislocating Masculinities* so se ob 20.

obletnici njegovega izida znova srečali, da bi ocenili njegov doseg in aktualnost, ter sklenili, da je v novih, neoliberalnih družbenih razmerah čas za ponovni premislek, kaj se dogaja z moškimi in moškostmi globalno v času ekonomske krize, naraščajočih neenakosti in razmaha nasilja, tudi v obliki čedalje številnejših in krvavih vojnih žarišč. Urednici Andrea Cornwall in Nancy Lindisfarne ter urednik Frank G. Kariori uvodoma načrtajo rdečo nit zbornika *Masculinities under Neoliberalism* kot nadaljevanje v *Dislocating Masculinity* zastavljenega razkrivanja pluralnosti moškosti, prespraševanja naturalizacije moških privilegijev in dekonstrukcije samoumevnih predpostavk o spolni razliki, da bi obelodanili materialnost neenakosti v njenih raznolikih manifestacijah. Prav zato je bilo vodilo pri sestavi zbornika vključitev širokega razpona topik in kontekstov (od sinovske pietete v ruralni Kitajski, do preigravanj moškosti na nogometnih igriščih na Jamajki, od molilnih seans novih kristjanov v Zimbabveju, do stiliziranih zapeljevalnih tehnik v Londonu ipd.) kot način evokacije globalnega dosega in specifik življenja v neoliberalizmu.

Poleg globalne perspektive in aktualnosti neoliberalnega konteksta pa zbornik *Masculinities under Neoliberalism* razvija tudi refleksijo teoretskega dosega in notranjih omejitev kritičnih študij moških in moškosti. Pri tem je izpostavljeno predvsem prepoznanje, da so večino temeljnih del na tem področju napisali beli, heteroseksualni, visokoizobraženi moški srednjega razreda, kar implicira posploševanje kulturno specifičnega

razumevanja moškosti (pri tem naj spomnimo na nedorečenosti Connellinega koncepta hegemonne moškosti) in primanjkljaje v (samo)refleksiji strukturnih razmerij moči (kar se kaže v tem, da imajo avtorji kritičnih študij moških in moškosti kljub profeministični drži malo povedati o nekaterih temeljnih problemih spolnih razmerij, kot so nasilje, seksizem, plačna vrzel, stekleni strop, neenakost v skrbstvenem delu, omejevanje ženskih reproduktivnih pravic ipd.).

Neoliberalne ekonomije in vladovanja so v zadnjih dveh desetletjih nepovratno spremenili sfere dela, intimnosti, družine in družbenosti ljudi po vsem svetu; v realnosti naraščajoče negotovosti in individualizacije družbenih tveganj ljudje vzpostavljajo nove strategije preživetja. Tako neoliberalizem ni samo destruktiven za norme, institucije in pravice, temveč tudi producira specifična nova družbena razmerja, načine življenja in subjektivitete. In, kot pravi Andrea Cornwall v predstavitvi zbornika, te spremembe so v temelju spolno zaznamovane. Posameznik kot podjetnik, ki se samodisciplinira, samomenedžerira in je individualno odgovoren za svoj uspeh ali poraz, je iztrgan iz socialnih mrež medsebojne povezanosti in solidarnosti. V neoliberalizmu strategija »opolnomočenja« posameznika izgubi povezavo s starejšimi nocijami kolektivne politične akcije in se spremeni v obljubo samoaktualizacije pod pogojem aktiviranja (na trgu dela). Številni prispevki v zborniku razkrivajo pritisk, ki ga v tovrstni kompetitivni subjektivaciji doživljajo moški, ki se ob premeščanju pomenov in norm hege-

mone moškosti hkrati soočajo tudi z vztrajanjem tradicionalne vloge moškega kot hranitelja in finančnega preskrbovalca družine.

Po drugi strani mednarodne organizacije, kot so Združeni narodi in Svetovna banka, izpostavljajo ženske (in ne moške) kot akterke sprememb, ki lahko potegnejo (nacionalno in družinsko) ekonomijo iz revščine. Ženske so v intervencijah spodbujanja ženskega podjetništva skozi strategijo mikrokreditiranja nagovorjene, naj izkoristijo priložnosti tržne ekonomije, da bi se osvobodile omejitev družinskega življenja in podrejenosti moškemu; in to naraščanje potrošniške moči žensk se ponekod slavi kot »odvečnost« moških. V kontekstu neoliberalne ekonomije, ki producira naraščajoče število brezposelnih, podzaposlenih, prekerno zaposlenih in zaposlenih revnih, tokrat tudi moških, se ideologija spolnega binarizma preureja in premešča. Številni prispevki v zborniku pokažejo, kako neoliberalna ideologija prek medijev in trga reformulira spolna razmerja bodisi s poudarjanjem naturalizacije in esencijalizacije moškosti in ženskosti bodisi s postfeministično navidezno enakostjo v potrošnji.

Nancy Lindisfarne in Johnathan Neale pa v svojem prispevku *Masculinities and the Lived Experience of Neoliberalism* v spolni binarizem prepričljivo vpeljeta razredno dimenzijo. Med drugim kritično reflektirata tezo, da čedalje bolj množično in intenzivno vključevanje žensk na trg dela krepi položaj žensk in slabi položaj moških. Poudarjata, da so v zadnjih 40 letih skozi naraščajoče dohodkovne razlike in

s krčenjem socialne države tako moški kot ženske delavskega in srednjega razreda veliko izgubili, medtem ko so moški in ženske višjega razreda veliko pridobili. Opozorita na samoumevnost povezovanja ideje moškosti s pripadniki delavskega razreda in na odsotnost prepoznavanja moške hegemonije pri moških višjega razreda. Pravita: »In vendar je tam. Moški vladajočega razreda izvajajo moško oblast ves čas. Vidimo jo lahko med gledanjem poročil, v parlamentu in na ekonomskem vrhu v Davosu. ... Vendar se pretvarjamo, da je ne vidimo.« (Lindisfarne in Neale, 2017: 38) Razredna dimenzija in materialni pogoji življenja so v središču analize tudi v prispevku Charlieja Walkeryja *In Search for 'Stability': Working-Class Men, Masculinity and Wellbeing in Contemporary Russia*, ki razkriva, kako nove oblike potrošništva konstituirajo nove »korporativne standarde hegemonije moškosti« in vzpostavljajo moške delavskega razreda, ki so v obdobju Sovjetske zveze zasedali relativno hegemon in prestižen položaj, kot podrejene, nezadostne in neuspešne. V etnografski analizi mladih moških delavskega razreda, ki delajo v fizično težkih in podplačanih industrijskih zaposlitvah, pokaže na njihove frustracije zaradi pomanjkanja življenjskih perspektiv ter simbolne in materialne marginalizacije, ki se kaže tudi v nezmožnosti tranzicije v odraslost, ki jo simbolizirata vzpostavitev lastnega doma in neodvisnost od primarne družine. Naraščajoča storitvena ekonomija, simbolizirana v položaju »direktorja«, jim pomeni način nenapornega doseganja uspešne moškosti, do katere pa imajo hkrati defenzivno

ambivalenten odnos. Po eni strani težijo k temu položaju, ki ga nova ekonomija vzpostavlja kot normo moškega uspeha, po drugi strani pa ga vrednotijo kot ničevega in reafirmirajo pomen fizičnega dela za »pravo moškost«.

O rekonfiguraciji norm »prave moškosti« poroča tudi Xiaodong Lin v prispevku *Filial Son, Dislocated Masculinity and the Making of Male Migrant Workers in Urban China*. Neoliberalni modernizacijski projekt na Kitajskem je bil mogoč tudi zaradi množičnih internih migracij moških iz ruralnih okolij v mesta, ki jih spremljajo velike ekonomske neenakosti. Ena od tradicionalnih norm ruralnih moškosti na Kitajskem zapoveduje sinovsko pieteto, ki se izkazuje skozi materialno vzdrževanje primarne družine. Po eni strani, kot pravi Lin, prostorska dislokacija migracije omogoča tem moškim odmik od rigidnih in zakoreninjenih družinskih pričakovanj, povezanih z ruralnimi moškostmi, po drugi strani pa jih materialna podrejenost priseljenih moških kot nizkoizobraženih fizičnih delavcev na trgu dela vzpostavlja v odnosu do družine kot nekoristne.

Temo moškega kot hranitelja družine, ki je temelj normativne heteroseksualne moškosti, se najdemo v številnih prispevkih. Penny Vera-Sanso v prispevku *Taking Long View: Attaining and Sustaining Masculinity accross the Life Course in South India* pokaže, da ideologija moškega hranitelja reducira moškosti na eno samo idealizirano obliko, ki moške umešča v kontekst aspiracij in pričakovanj, ki jih je v sodobni ekonomiji čedalje težje izpolniti. Analizira načine, kako se moški soočajo s temi izzivi v različnih obdobjih

svojega življenjskega poteka. Med drugim pokaže, da moški v Indiji, ki se soočajo z materialno težkimi okoliščinami, s staranjem doživljajo feminizacijo, ker niso več zmožni v polni meri udeležati moškosti hranitelja družine. Pri tem razkriva medkulturno univerzalne norme, po katerih sta moška avtoriteta in položaj moči v družini in širši skupnosti povezana z njegovimi dohodkovnimi zmožnostmi. V neoliberalnem kontekstu, v katerem je potrošnja imperativ, postaja doseganje tega tipa hegemonne moškosti prav tako imperativ, ki pa je za številne moške nedosegljiv.

Joe Hayns v prispevku *Desperate Markets and Desperate Masculinities* analizira rasizirane neenakosti v turistični industriji in navaja maroške tržnice kot prostor ambivalentnih želja lokalnih prodajalcev, ki po eni strani upajo na negotov preživetveni zaslužek s prodajo turističnih spominkov in hkrati na seks z belo turistko ali turistom, ki je začasen izhod iz prekernosti tržnice. Oboje pa jim z vidika ideala moškega hranitelja pomeni vir sramu.

Sodobne migracije, ki omogočajo neoliberalni ekonomiji rezervno armado fleksibilne delovne sile, odpirajo tudi konflikte in pogajanja mnogoterih moškosti ter medigro razredov, etničnosti in razmerij moči v oblikovanju idealov moškosti. Kot pravita Nancy Lindisfarne in Johnathan Neale, so učinki teh procesov na zdravje, dostojanstvo in samospoštovanje migrantov vse premalo raziskani. V zborniku *Masculinities under Neoliberalism* najdemo kar nekaj prispevkov, ki se dotikajo te tematike. Bristol-Rhys Ossella v poglavju *Neutralized Bachelors, Infantilized Arabs:*

Between Migrant and Host – Gendered and Sexual Stereotypes in Abu Dabi pokaže, kako trčenje kulturno raznolikih moškosti v kontekstu Združenih arabskih emiratov, do katerega prihaja zlasti med delavci migranti iz Indije in domačini, strukturira fizični prostor. Lokacije, na katerih se zadržujejo Indijci, dobijo za Arabce pomen prostorov »nemoškosti«, ki se jim velja izogibati, medtem ko nekateri drugi prostori dobijo pomen »moških« lokacij, kamor vstop Indijcem in ženskam ni dovoljen.

Generacijske razlike so poudarjene v številnih prispevkih, ki prepoznajo nove trde ekonomske razmere kot vir spreminjanja norm, pričakovanj in identitet. Tako Luisa Enira v prispevku *I Must Stand Like a Man: Masculinity in Crisis in Post-War Sierra Leone* dekonstruira nocijo krize mladih. Pokaže, kako javni diskurzi, ki konstruirajo mlade moške predvsem kot varnostno tveganje, zgrešijo realnost vsakdanjih izkušenj mladih moških z ekonomsko marginalnostjo. S podrobno etnografsko evidenco pokaže, da se »standing like a man« v kontekstu potrošniške družbe, v kateri sta romanca in finančna sposobnost tesno prepleteni, ne nanaša zgolj na sposobnost moškega, da vzdržuje družino, temveč tudi, da omogoči žensko potrošnjo. Prekernost ekonomskega položaja mladih moških pa vzpostavlja tudi pogoje za še bolj prekerne moške identifikacije s tolpani in kultiviranje žilavosti in nasilja. V središču prispevka Johna Spalla, *Fatherhood in Intergenerational Struggles in Humbo*, je Angola, še ena afriška postkonfliktna država. Spall analizira

konflikt med vojnimi veterani in njihovimi sinovi. Razkriva nasprotje med vrednotami predvojne ruralne družbe, kot so spoštovanje, zmernost in modrost, ter tistimi, ki v povojnem urbanem okolju zasledujejo predvsem materialistične cilje. Diskurzi o delinkventnosti mladih moških še zaostrejuje neskladje med njihovimi materialnimi vidiki in ekonomsko realnostjo globokih neenakosti, v kateri majhna elita obvladuje možnosti zaslužka. Medtem ko očetje krivijo globalizacijo kot razlog materialistične usmerjenosti mladih, za mlade moške življenjske poti in ideali moškosti, ki jih zagovarjajo očetje, nimajo več smisla. Spall evocira soočenje aspiracij in pričakovanj, ki konstituira družbeno razpoko in vzpostavlja moške različnih generacij kot konfliktne hegemonne moškosti.

Haywoodov in Mac an Ghaillov prispevek *(Dis)locating Masculinities: Ethnographic Reflections of British Muslim Young Men* je niansiran portret mladih britanskih muslimanov tretje generacije kot postkolonialnih subjektov, ki so razpeti v nenehnem procesu pogajanja svoje moškosti med zahtevami po tem, da bi bili dobri muslimani, in neoliberalnimi normami moškosti, kot sta individualizem in podjetništvo. Hkrati etnografske naracije poglobljeno prikazuje njihovo soočenje z dominantnimi sekuratizacijskimi diskurzi upodabljanja muslimanov, zlasti mladih moških, v medijih, z neenakostmi na področju šolanja, dela, zdravja in stanovanjskih politik ter z naraščajočim globalnim in lokalnim nadzorom.

Šport, zlasti kolektivni, je pomembna lokacija konstrukcije in izražanja moške

homosocialnosti, kot tudi manifestacije idealizirane moškosti. William Tantom v poglavju *Football Field, Bar, and Street Corner: Sports, Space, and Masculinities in Rural Jamajka* analizira, da je običaj organiziranja nogometnih tekem med starejšimi in mlajšimi moškimi način izogibanja razrednemu in generacijskemu konfliktu.

S tem strnjenim pregledom nekaterih poglavij v zborniku *Masculinities under Neoliberalism* nismo izčrpali vseh tem in lokacij, ki jih obsega zbornik. Ena od odlik zbornika je namreč forma kratkih, vendar teoretsko in metodološko natančno utemeljenih in vsebinsko zgoščenih etnografskih študij, kar je urednicama in uredniku omogočilo v zbornik, ki obsega 285 strani, umestiti kar 17 zgodb, ki osmišljajo vsakdanje, na prvi pogled povsem zdravorazumske, celo banalne vinjete vsakdanjega življenja skozi prizmo konstrukcije moškosti. Skozi široko paletu raznolikih topik in kultur se pleče rdeča nit, kako biti moški v neoliberalnem kontekstu univerzalno naraščajočih neenakosti, pri čemer je rdeča nit tudi etnografska metoda, ki v zborniku daje glas predvsem marginaliziranim moškim. Čeprav je za angažirano raziskovanje in pisanje, ki je vsekakor izstopajoča odlika tega zbornika, povsem razumljivo, da se osredinja na margino, bi lahko vključitev etnografije privilegiranih in dominantnih moškosti pomenila pomembno obogatitev kritičnih študij moških in moškosti. Zaključimo lahko, da tako kot *Dislocating Masculinity*, tudi zbornik *Masculinities under Neoliberalism* skozi specifičen uvid antropološkega pristopa niansirano pretresa prevladujoče

povezave moških z močjo ter kritično in politično demonstrira kontingentnost teh povezav, hkrati pa umešča študije moških in moškosti v razmerju do feminističnih logik. Aktualnost zbornika se nahaja v pronicljivih analizah tega, kako neoliberalizem uporablja in spreminja kategorijo spola, konkretno moškosti, za svoje cilje, in kakšne posledice ima to za konkretna življenja moških in za spolna razmerja. Zelo aktualno in zanimivo branje.